

венно, рассчитан эффект от экономии издержек собственной механизации и труда при применении энергосберегающих технологий обработки почвы в фермерских хозяйствах.

Ключевые слова: обработка почвы, озимая пшеница, урожайность, экономия издержек, эффективность.

Kalachevska L.I. Economic aspects of the tillage innovative technologies application in agriculture Ukraine

The author investigated the state of the tillage innovative technologies application in agriculture of Ukraine and other countries, systematized different types of soil on example of winter wheat, generalized 20 years experience in Germany and therefore calculated the effect of their own labor cost savings and mechanization in the energy-saving technologies in the farming enterprises.

Key words: soil tillage, winter wheat, productivity, cost savings, efficiency.

Дата надходження до редакції: 16.04.2014 р.

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.

УДК 632.147

ОРГАНІЧНЕ АГРОВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ І ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ПОЗИЦІЙ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

О. Т. Дудар, к.е.н., доцент, Тернопільський національний економічний університет

Розкрито основні тенденції розвитку органічного аграрного виробництва в Україні, які засвідчують, що вітчизняне органічне сільськогосподарське виробництво сконцентровано переважно у великих господарствах і суттєво відрізняється від функціонуючих моделей в європейських країнах, які входять в групу 10 світових лідерів з розвитку цього інноваційного методу господарювання.

Здійснено системний аналіз динаміки становлення внутрішнього ринку сертифікованих органічних продуктів. Встановлено, що більше половини органічної продукції, представленої на агропродовольчому ринку України – 55-57%, імпортується переважно з країн ЄС (Німеччини, Великобританії, Італії, Нідерландів та ін.). Решта органічних продуктів вітчизняного походження, в торгівлі коливається в межах – 42-45%. Це дало підстави для висновку, що утвердження позицій українського органічного агровиробництва вимагає створення повноцінного національного ринку органічної продукції та продуктів харчування, який би був інтегрований у європейський та світовий ринки.

Обґрунтовано шляхи формування ефективних каналів збуту органічної продукції і зміцнення позицій товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому органічних агропродовольчих ринках.

Ключові слова: органічне агровиробництво, попит, стратегія товаропросування, сертифікація, ринок органічної продукції, переробка органічної продукції, інфраструктура органічного сектора.

Постановка проблеми. Ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках є перехід на засади інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України. На противагу інтенсивному методу ведення сільськогосподарства, аграрна економічна наука переконаючою альтернативною розглядає органічне агровиробництво у контексті як підвищення конкурентоспроможності продукції, так і поліпшення якості природної родючості ґрунтів, формування ринку екологічно чистої продукції для повноцінного і безпечного здорового харчування людей, збереження довкілля. Тому оцінка і аналіз становлення цього перспективного інноваційного напрямку в сільському господарстві, його доцільності та майбутні прогнози для розвитку вітчизняного органічного ринку сільськогосподарської продукції та продуктів харчування актуальні і набувають загальнодержавного характеру для збереження здоров'я нації і навколишнього природного середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемам розвитку альтернативних методів господарювання і становлення органічного виробництва в аграрному секторі, формування ринку органічної продукції та продуктів харчування присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених, зокрема: В. Артиша, В. Борисової, О. Бородіної, Т. Зінчук, М. Капшика, М. Кропивка, О. Ковальової, Є. Милованова, О. Попової, О. Рудницької, П. Саблука, Р. Тринька, О. Царенка, М. Шикуди, В. Шлапака, О. Шубравської та ін.

Враховуючи актуальність виробництва якісної і безпечної органічної сільськогосподарської продукції для здоров'я людей, збереження довкілля, виникає необхідність у виявленні основних тенденцій розвитку органічного агровиробництва та проведенні аналізу динаміки становлення внутрішнього ринку сертифікованих органічних продуктів в Україні для утвердження позицій товаровиробників заінтересованих в цьому інноваційному напрямку господарювання.

Мета статті. Виявити основні тенденції розвитку органічного агровиробництва та здійснити

системний аналіз динаміки становлення внутрішнього ринку сертифікованих органічних продуктів в Україні, обґрунтувати шляхи зміцнення позицій вітчизняних товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому органічних агропродовольчих ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід аграрного сектору України на засади сталого розвитку, неможливий без екологізації сільського господарства, основою якого є процес послідовного впровадження нової техніки і технології, нових форм організації виробництва, які дадуть змогу підвищити ефективність використання природних ресурсів з одночасним збереженням природного середовища. Переконаливим викликом слугує те, що за твердженням Продовольчої і Сільськогосподарської Організації ООН (FAO), яка багато років вивчала наслідки застосування органічних засобів та методів індустріального ведення сільського господарства, майбутнє аграрного розвитку в світі має будуватись виключно на органічних технологіях виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції [1].

В 2007 р. Україну прийнято в члени Міжнародної федерації органічного сільського господарства (IFOAM), що дало можливість розширити вітчизняний ринок екологічно чистої продукції сільськогосподарського виробництва на основі міжнародних стандартів, насичувати його безпечними й корисними для здоров'я продуктами харчування, а також підвищити рівень експорту органічної сертифікованої продукції.

Слід зазначити, що активізуючим чинником для подальшого розвитку органічного сектора, формування ринку органічної продукції є Закон України № 425–VII від 03.09.2013 р. «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» [2]. Новоприйнятий Закон є важливим кроком у розширенні органічного сектора, визначає правові та економічні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини, заходи контролю та нагляду за такою діяльністю. Цей законодавчий документ зорієнтований на забезпечення справедливої конкуренції, належного функціонування ринку органічної продукції та сировини, покращення основних показників стану здоров'я населення, збереження навколишнього природного середовища, раціонального використання ґрунтів, забезпечення раціонального використання та відтворення природних ресурсів, а також гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні.

Системний аналіз і оцінка основних тенденцій становлення органічного агровиробництва показує, що в Україні загальна площа сертифікованих земельних угідь під органічним землеробством в 2012 р. займала 278,8 тис. га. Це вагомий показник, оскільки Україна випереджує ряд країн

Східної Європи, членів ЄС, для яких розвиток цього інноваційного напрямку є пріоритетом Спільної аграрної політики ЄС. Встановлено, що за період 2003–2012 рр. чисельність сільськогосподарських підприємств, які ведуть сертифіковане органічне виробництво, зросла із 69 до 164 одиниць, а показник середнього розміру вітчизняного органічного господарства стрімко знизився з 3471,6 га до 1700,0 га. (рис. 1). Це передусім пов'язано із спеціалізацією продукції, яка ними виробляється (фрукти та овочі), а також залучення до органічного виробництва менших за площею господарств, що поступово може надати органічному виробництву ознак соціального при здійсненні господарської діяльності через забезпечення доходів дрібних та середніх господарств. Разом з тим, вітчизняне органічне сільськогосподарське виробництво концентрується переважно у великих господарствах і значно відрізняється від функціонуючих моделей органічного виробництва в окремих європейських країнах, які входять в групу 10 світових лідерів з виробництва органічної сільськогосподарської продукції (Італія, Іспанія, Німеччина), де показник середнього розміру органічного господарства коливається в межах від 25,4 до 54,2 га.

Судячи з досвіду країн із розвинутим органічним сектором, цей тип господарювання виявляється досить ефективним саме для невеликих господарств за масштабами, які обмежені у фінансових ресурсах [4], що є важливою запорукою їх виживання за серйозних труднощів пов'язаних з модернізацією та вкладенням інвестицій у розвиток сільськогосподарського виробництва.

Утвердження позицій органічного агровиробництва в Україні, забезпечення надійного збуту екологічно чистої продукції вимагає створення повноцінного національного ринку органічної продукції та продуктів харчування, який би був інтегрований у європейський та світовий ринки.

Внутрішній споживчий ринок сертифікованих продуктів харчування почав свій розвиток з 2006 р. Найбільшим попитом серед споживачів України користуються свіжі, якісні молочні та м'ясні продукти, фрукти, овочі, ягоди, крупи, борошно, гриби, мед тощо. За даними Федерації органічного руху України місткість внутрішнього ринку органічної продукції стрімко зростає [3]. Так, якщо у 2007 р. вартість реалізованої сертифікованої органічної продукції становила – 0,5 млн. євро, то у 2012 р. цей показник досяг – 7,9 млн. євро, або зріс за цей майже в 16 разів (рис. 2). Більше половини сертифікованої органічної продукції, представленої на агропродовольчому ринку України – 55–58%, імпортується переважно з країн ЄС (Німеччини, Великобританії, Італії, Нідерландів та ін.). Решта органічних продуктів вітчизняного походження, в торгівлі України колюються в межах – 42–45%.

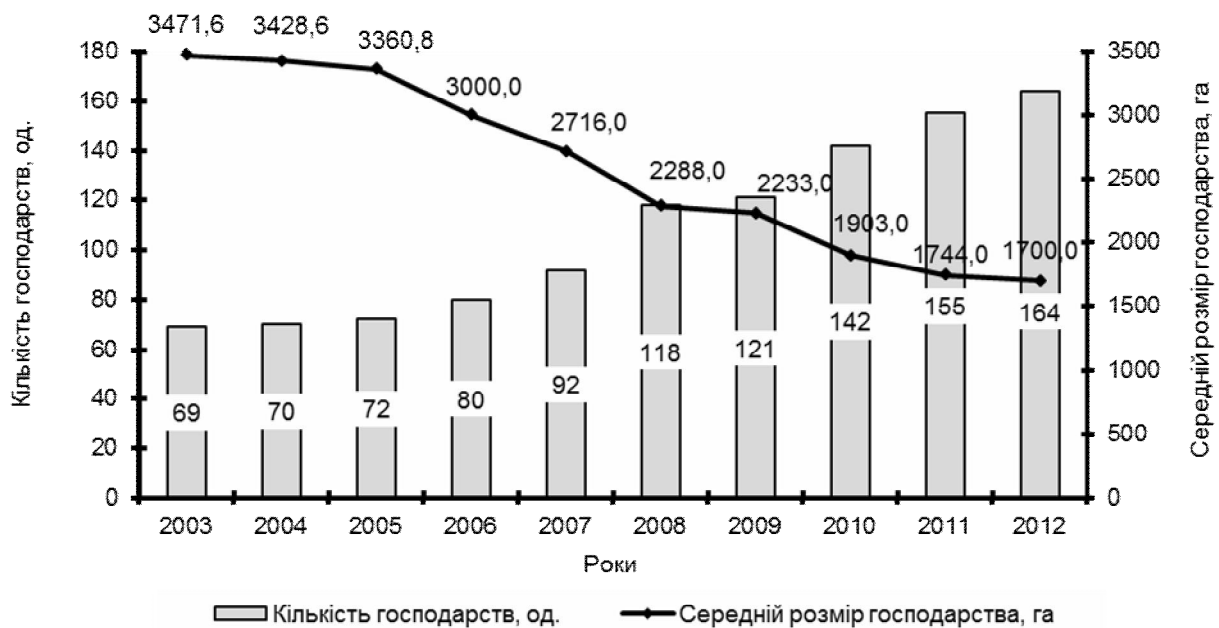

Рис. 1. Динаміка зростання кількості сертифікованих органічних господарств в Україні і їх середні розміри, 2003–2012 рр.

Джерело: Побудовано автором за даними [3].

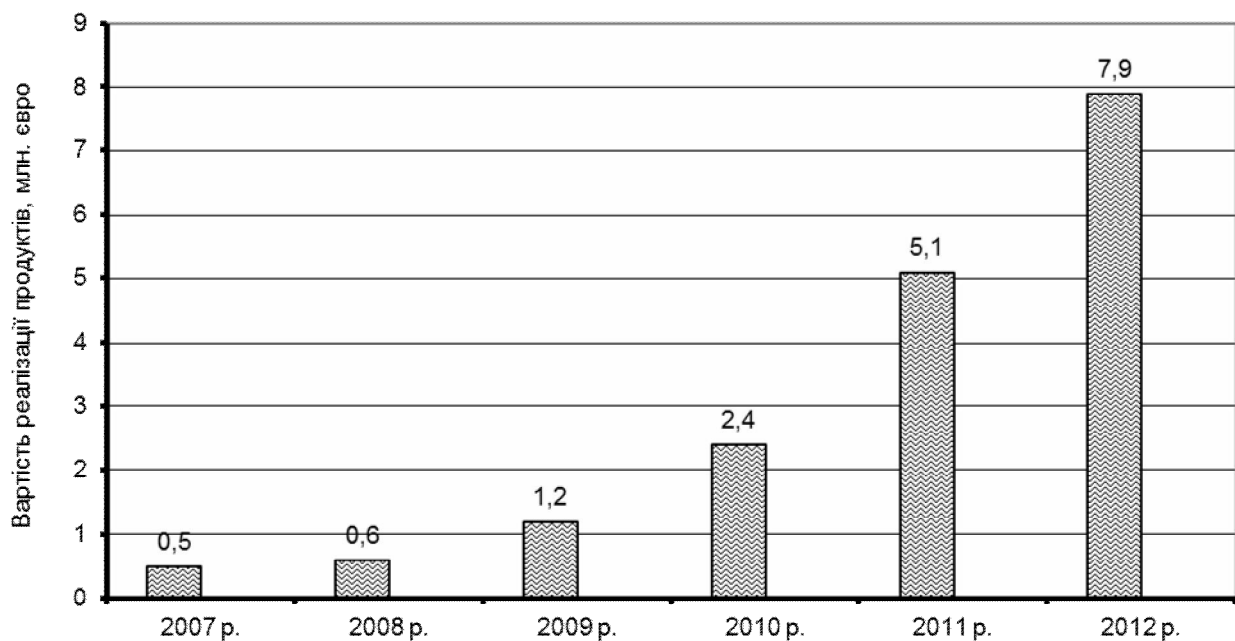

Рис. 2. Динаміка розвитку внутрішнього ринку сертифікованих органічних продуктів в Україні, млн. євро

Джерело: Побудовано автором за даними [3].

Із зростанням внутрішнього попиту саме на сертифіковану органічну продукцію в останні роки спостерігається тенденція наповнення внутрішнього ринку власною продукцією за рахунок налагодження переробки органічної сировини на вітчизняних підприємствах. Зокрема, це крупки, соки, сиропи, повидло, сухофрукти, мед, м'ясні та молочні вироби.

Ефективне функціонування стабільних каналів збуту продукції і утвердження позицій органічних сільськогосподарських підприємств на орга-

нічному агропродовольчому ринку значною мірою залежить від налагодження первинної переробки сільськогосподарської продукції безпосередньо в цих господарствах. Проте, за результатами проведеного нами соціологічного опитування, яким було охоплено 46 керівників органічних агроформувальних Західного регіону України встановлено, що 74% опитаних респондентів зовсім не займаються переробкою органічної сільськогосподарської продукції (табл. 1).

Відношення керівників органічних сільськогосподарських підприємств Західного регіону України до переробки органічної продукції, %

Зміст запитання і варіанти відповідей	Вік респондента, років			Разом
	До 35	35–50	більше 50	
Чи займається Ваше підприємство переробкою сільськогосподарської продукції?				
Ні				74
Так, зокрема:				26
▪ зернових (пшениця, жито, ячмінь, овес)	8	12	16	26
▪ гречки	5	8	8	14
▪ фруктів	–	4	6	12
▪ овочів	–	–	5	12
▪ молока	–	–	–	–
▪ м'яса	–	4	6	9
Якщо Ви не займаєтесь переробкою продукції, то чи плануєте здійснювати у перспективі?				
Так, зокрема:				36
▪ для розширення асортименту органічної продукції	41	19	13	39
▪ для покращення збуту продукції	22	–	14	31
Ні, зокрема:				71
▪ через нестачу фінансових ресурсів	86	80	52	71

Джерело: За даними соціологічних досліджень автора

Решта 26% опитаних керівників, займаються організацією первинної переробки пшениці, жита, ячменю, вівса – 26%, гречки 14%, фруктів і овочів – 12%, м'яса – 9%. Варто зауважити, що переробку сільськогосподарської продукції практикують керівники підприємств віком понад 50 років, які мають значний практичний досвід щодо ведення сільськогосподарського виробництва. Порівняно, незначна частка респондентів має бажання займатися переробкою органічної сировини з метою розширення асортименту і покращення збуту органічної продукції (31–39%). Проте, майже 71% досліджуваних респондентів, не виявляють бажання займатися переробкою сільськогосподарської продукції, перш за все через нестачу фінансових ресурсів для організації таких додаткових виробничих потужностей у господарстві.

Першопричиною відсутності належного попиту на органічну продукцію, як з боку попиту, так і пропозиції є надто низький рівень закупівельних цін на неї, порівняно із традиційною продукцією. Адже лише 12% опитаних керівників реалізують вироблену органічну продукцію за цінами, які на 10% перевищують ціни, що представлені на традиційному ринку. Через відсутність належної інфраструктури органічного сектору, несформованість органічного ринку, а також малі партії продукції для продажу, органічні товаровиробники часто змушені збувати її як традиційну продукцію. Це є свідченням того, що український споживач не готовий належно оплачувати високу якість органічної продукції.

Цільові перспективні орієнтири щодо розвитку органічного агровиробництва вимагають також належної державної підтримки суб'єктів господарювання, перш за все, поліпшення фінансового забезпечення виробників органічних продуктів за рахунок як отримання ними урядових грантів,

субсидій, кредитів, так і підвищення прибутковості їх діяльності. Разом з тим, аналізуючи новоприйнятий Закон [2] аграрії не впевненні, що кількість охочих зайнятися органічним виробництвом зросте і відповідно збільшаться обсяги експорту української органічної продукції. Вони вказують на те, що із проекту Закону виключено пункт про державну фінансову підтримку органічного виробництва [5]. Тому, цілком очевидно, що без державних фінансових дотацій, займатися органікою і надалі будуть лише ентузіасти. Тому, схвалений Закон потребує доповнення підзаконними актами.

Широкі можливості щодо зміцнення позицій на зарубіжних органічних ринках відкриває курс нашої держави на євроінтеграцію. Зокрема, Угода про асоціацію України з ЄС, в разі її підписання, відкриє українським харчовим продуктам органічного походження, які попередньо потрібно сертифікувати за вимогами ЄС (04.10.2013 р.), необмежений доступ на європейський агропродовольчий ринок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, на основі вивчення основних тенденцій розвитку органічного аграрного виробництва і аналізу динаміки становлення внутрішнього ринку сертифікованих органічних продуктів в Україні можна стверджувати, що вітчизняний органічний сектор володіє потенційними можливостями щодо зміцнення своїх позицій на внутрішньому і зовнішньому агропродовольчих ринках. Важливою складовою цього інноваційного процесу є формування виваженої державної аграрної політики щодо розвитку органічного агровиробництва, розширення ринку збуту органічної продукції, організації збутових кооперативів органічних товаровиробників що і буде предметом наших подальших наукових досліджень

Список використаної літератури:

1. Офіційний вісник Європейського Союзу (Official Journal of the European Union OJ L 189, 50 – випуск, 20.07.2007 р.).
2. Закон “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини” // Урядовий кур’єр. – 2013. – №35. – 9 жовтня.
3. Федерація органічного руху України. Режим доступу: www.organic.com.ua
4. Зінчук Т.О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки: монографія / Т.О. Зінчук. – Житомир: ДВНЗ “Державний агроекологічний університет”, 2008. – 384 с.
5. Гришко Л. “Узаконення” органіки: Україна позмагається за світове лідерство? [Електронний ресурс] / Нові фінанси. – 07.10.2013 р. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2013/10/07/310353>
6. Артиш В.І. Розвиток світового ринку органічної продукції / В.І. Артиш // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 113–116.
7. Кропивко М. Екологічна диверсифікація використання сільськогосподарських земель в Україні / М. Кропивко, О. Ковальова // Економіка України. – № 7. – 2010. – С. 78–85.

Дудар О.Т. Органічного агропроизводства в Украине: тенденції розвитку и пути укрєплення позицій товаропроизводителей

Раскрыто основные тенденции развития органического аграрного производства в Украине, которые свидетельствуют что отечественное органическое сельское хозяйство сконцентрировано преимущественно в крупных хозяйствах и существенно отличается от функционирующих моделей в европейских странах, которые входят в группу 10 мировых лидеров по развитию этого инновационного метода хозяйствования.

Осуществлено системный анализ динамики становления внутреннего рынка сертифицированных органических продуктов. Установлено, что более половины органической продукции представленной на агропродовольственном рынке Украины – 55–57%, импортируется преимущественно со стран ЕС (Германии, Великобритании, Италии, Нидерландов и др.). Остальная часть органических продуктов отечественного происхождения, в торговле колеблется в пределах – 42–45%. Это дает основание для вывода что утверждение позиций украинского органического производства требует создания полноценного национального рынка органической продукции и продуктов питания, который был бы интегрирован в европейский и мировой рынки.

Обосновано пути формирования эффективных каналов сбыта органической продукции и укрєплення позицій товаропроизводителей на внутреннем и внешнем органических агропроизводственных рынках.

Ключевые слова: органическое агропроизводство, спрос, стратегия товаропродвижения продукции, сертификация, рынок органической продукции, инфраструктура органического сектора.

Dudar O.T. Organic agricultural in Ukraine: trends and ways of commodity strengthening the position

The basic trends in the development of organic agricultural production in Ukraine are described, certifying that the national organic agricultural production is concentrated mainly in large farms and significantly different from the existing models in European countries that are part of a group of 10 world leaders in the development of this innovative method of management.

Performed systematic analysis of the dynamics of the internal market of certified organic products. Was found that more than half of organic products available in the agro–food market of Ukraine – 55–57%, mainly imported from EU countries (Germany, UK, Italy, the Netherlands, and others). The remaining organic products of national origin in trade ranges – 42–45%. This gave grounds for the conclusion that the establishment of positions of Ukrainian organic agricultural production requires creating a complete national market for organic products and foods which would be integrated into the European and world markets. The ways of developing effective sales channels for organic produce and strengthen the position of producers in the domestic and international organic agricultural markets.

The ways of developing of effective sales channels for organic products and strengthening positions of producers in the domestic and international organic agricultural markets were reasoned.

Keywords: organic agricultural production, demand, strategy of goods promotion, certification, organic market, processing of organic products, infrastructure of organic sector.

Дата надходження до редакції: 11.02.2014 р.

Рецензент: д.е.н., професор Пархомець М.К.